

הרב ישראל דגדוביץ

מגיד שיעורי הירושלמי בקול הדף

ערד יצ"ו

עֲזָה כְּמוֹת אֶהְבָּה

בכל עת שהרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע נזכר בסיפור על שני האוהבים שמסרו את עצמם למוות, זה בעבור זה, היה מתמלא באהבה ויראה.

עם סיפור זה יש לפרש את הפסוק שנאמר: "וְאַהֲבָתָ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךְ אָנִי ה'" בשלושה פירושים נאים, וכ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל מבאבוב דרש בזה כמין חומר את דברי המדרש המופלאים 'אותי אתם לוקחים' שנאמר במצות הצדקה (דברות קודש פ' תרומה תשס"ב) אשר יובא להלן בתוך המאמר.

אלא שחשוב להדגיש כי רבותינו לא נתכוונו אלא לחלק המוסרי של הסיפור, ולא להלכה למעשה שכן המוסר האלוקי שולל לחלוטין את ההיבט המעשי של הסיפור ועוון פלילי הוא לאבד עצמו לדעת.

גלגולו של סיפור שגרסתו היהודית נדפסה לראשונה לפני כחמש מאות שנה בסוף הספר הקדמון 'ספר חנוך'. לאחר כמאה שנה כתב רי"א די מודינא שמצאו 'בספרי הרומים', ובאותה העת גם מצא זאת ר"מ די לונזאנו 'בסוף מדרש קהלת אשר לי בכתיבת יד'.

אמר לו בנו: ספר נא לי...

בתוך קובץ 'דברי הימים של משה רבינו' (שנדפס לראשונה בקושטא בשנת רע"ו, ובשנית בוויניציאה בשנת ש"ד) הודפס לצד חיבורים נוספים גם הספר הקדמון 'ספר חנוך' המיוחס לחנוך בן ירד אבי מתושלח.

בסוף ספר זה אנו קוראים על שיח בין אב לבנו אודות טיבם של אוהבים אמיתיים - "ויאמר הנער אל אביו: הראית מעולם אשר קנה אוהב שלם? ויאמר לו אביו: לא ראיתיו אבל הונד לי. אמר לו בנו: ספר נא לי, אולי אמצא אוהב כמוהו..."

נעשה את אוזנינו כאפרכסת לשמע הסיפור המופלא אותו סיפר האב לבנו, סיפור על ידידות איתנה ואמיצה אשר הייתה כאהבת דוד ויהונתן, אהבה שאינה תלויה בדבר:

"היו שני סוחרים, האחד במצרים והאחד בבבל, ויכירו איש אל אחיו לשמע אוזן, וישלחו איש אל אחיו כל משאלותם על ידי שליח. ויהי היום וילך הסוחר היושב בבבל בסחורה אל מצרים, ויהי כשמוע הסוחר היושב במצרים את שמע אוהבו ונאמנו וילך לקראתו ויחבקו וינשקו, ויביאו אל ביתו ויכבדו ויעש לו משתה שמונת ימים... (וייתן לו כל משאלות ליבו ויעש כל מבוקשו, ואף יותר מחצי המלכות ותעש)... אחרי כן שב הסוחר אל ארצו בבל עם אשתו בשלום.

וַיְהִי אחרי כן לימים ויתגלגל הזמן על הסוחר המצרי ויאבד כל ממונו ויתרושש, ויאמר בליבו אלקה לי אל אוהבי הנאמן אשר כבדתיו בביתי ומלאתי חפציו ואתחנן לפניו שירחם עלי, ^{אוצר החכמה} ¹²³⁴⁵⁶⁷ וישם מגמת פניו ללכת אל בית אוהבו ערום ויחף וחסר כל טובה ויבוא לבבל בלילה. ויתבושש ללכת אל בית אוהבו, אולי לא יכירהו ויגער בו ויוציאהו מביתו, שיראהו עני ורש, וישאר מחוץ לעיר בבית אחד.

וַיְהִי הוא שוכב במקומו ונותן אל ליבו כל הקורות אותו, והנה שני אנשים נצים בעיר ^{אוצר החכמה} ויהרג אחד את חברו, ויכרח הרוצח ויצא מן העיר. אז יצאו מן העיר אנשים וירדפו אחרי הרוצח, ויבואו אל הבית לראות אם היה שם הרוצח, וימצאו שם הסוחר לבדו. ויאמרו לו: מי רצח לאיש? ויאמר: אני! כי בחר מותו מחיי ובעוני וצער. ויתפשוהו ויניחוהו במשמר.

וַיְהִי בבוקר ויביאוהו לפני השופטים וישפטוהו למוות, לתלותו על העץ. ויוליכוהו אל העץ, ויצאו אנשים רבים מן העיר לראות המשפט כמנהג, וביניהם היה הסוחר אוהבו אשר בא זה באהבתו לבבל. ויראה זה הסוחר אותו ויכירהו ויאמר בליבו כי זה הוא אוהבו אשר היה במצרים, ויזכור את כל הטובות אשר עשה לו וידע כי לא יוכל לשלם לו גמולו. ויאמר לשופטים: מדוע תעשו זה כי אין לו משפט מות, ואנה תוליכוהו כי לא זה הרגו, כי אני הרגתי. ויהי כשומעם הדבר ההוא, ויאסרוהו במקומו ויוליכוהו אל העץ.

וַיְהִי הרוצח בין העם ולא הכירוהו, ויביט אל כל אשר עשה ויאמר בליבו: אני הרגתי זה, וזה יענש שלא הרגו ויתלה, ואני שהרגתי אנצל מן המוות. אין זה כי אם סיבה מאת ה', אבל ה' יתברך ויתעלה הוא הצדיק ואין בדרכיו עוול ולא יתיר הרשע, וירא אני שמא יביאני ה' למיתה קשה מזאת, ולכן אודה עלי פשעי ואמות עתה ואתכפר ואציל זה מן המוות.

וַיְבֹא הרוצח לפני השופטים ויקרא בקול גדול: אתם בעלי היושר והאמונה, לא תעשו עוול במשפט ולא יהרג נקי במקום חייב. ובאמת תדעו כי לא זה ולא זה הרגו לנרצת. ולא זה אמר שהוא הרגו אלא [מפני כי] אולי בחר מותו מחייו, וגם זה לא אמר לכם להניחו, ואמר שהוא הרגו, אלא מפני שהוא אוהב אותו ונפשו קשורה בנפשו. ואכן אדונינו, הניחו לזה ולא יהרג נקי, כי אני הרגתי, וטוב מותי בעולם הזה ולא אמות בעולם הבא. ויהי כשומעם דברי הרוצח ויניחו לסוחר ויאסרו זה ויוליכוהו אל העץ ויתלוהו.

וְאַחֲרֵי כן בא הסוחר הבבלי, ויביא הסוחר המצרי אל ביתו ויתן לו חליפות שמלות וילבישהו. וישאלהו על הקורות אותו ויספר לו כל קורותיו ויכבדהו וישימהו לאב ולאדון לכל ביתו וכל אשר יש לו נתן בידו.

שני האוהבים: 'פיטיאה' ו'דאמוני'

נֹסֵחַ הסיפור שלפנינו הוא התיאור היהודי הראשון שעלה על מזבח הדפוס לסיפור מעניין זה שבו הסכים אדם לשלם את מחיר חייו בעבור אהבתו לחבירו הטוב.

בעבור כמאה שנים הדפים רבי יהודה אריה די מודינא את סיפור זה, בספרו 'צמח צדיק' (וויניציא ש"ס, פ"ד), בשינויים ובהבדלים, אם כי הלימוד העיקרי נשאר והוא הקרבת החיים בעד הידידות.

את מקור הסיפור הוא מראה כי 'מצאנו בספרי הרומים', ואם בנוסח הקודם לסיפור אין ^{אנו יודעים את שמותיהם של גיבורי הסיפור מלבד זאת שהם היו ממצרים ומבבל,} הרי שנוסח זה יודע לומר את שמותיהם המדויקים. גם מקום ההתרחשות אינו בארץ בבל כי אם בתוככי מלכות סיציליה, ואף העלילה כולה נמסרת בצורה אחרת:

"ומצאנו ^{בספרי הרומים} כי מלך סיציליא גור מיתה על איש, 'פיטיאה' שמו, להתיז ראשו בסיף. והוא שאל לחן מאת המלך להגותן לו זמן שמונה ימים עד ילך לביתו לצוות ולסדר עסקיו. המלך השיב כמצחק על זה, שימצא איש שיכנס בעדו בבית הסוהר ויתחייב להתיז את ראשו תחתיו אם לא ישוב לזמן הנזכר שיתן לו רשות כרצונו. **שלח** פיטיאה לקרוא אחד הנקרא 'דאמוני', אוהבו ורעו אשר כנפשו וגם הוא אהוב מאתו מאוד, וספר לו כל צרכו. ותיכף דאמוני הלך למלך ונתחייב שיסירו ראשו אם לא ישוב פיטיאה לסוף השמונה ימים, ונתנוהו בית כלא עד שובו. ויהי כי נתקרב הזמן אשר לקח פיטיאה ולא בא, כל העם מקצה היו לועגים לרש דאמוני על חיובו אשר עשה, אך הוא לא היה מתירא כלום כי בטח ליבו באוהבו הנאמן, וכן לסוף הזמן המוגבל והנה פיטיאה בא כאשר נדר. וכאשר ראה המלך אהבה עצומה ונאמנה כזאת מחל לפיטיאה ולא רצה המיתו לבלתי הפריד בין שני אהובים כאלה".

המלך חפץ להיות החבר השלישי

חלפו שנים מועטות וכשנת שע"ח ^{הדפים רבי מנחם די לונזאנו} את היד האחת מספרו 'שתי ידות', ובה חמש אצבעות. האצבע השנייה היא ספר 'מערך' ובסופו יש ארבעים ושתיים מעשיות. על שתי המעשיות האחרונות הוא כותב: "בסוף מדרש קהלת אשר לי בכתיבת יד מצאתי זה".

כמובן שלמעשיות אלו אין כל קשר עם 'מדרש קהלת', אלא שמעתיק המדרש בכתב יד זה מצא לנכון לספח את מעשיות אלו, אם כדי שלא להוציא הגליון חלק, ואם מכל סיבה אחרת.

המעשייה האחרונה (שנדפסה בעמוד ג) היא מעשייה זו המובאת גם כאן בשינויים והבדלים מעוניינים:

"מעשה בשתי אנשים שהיו אוהבים זה את זה אהבה נפלאה, וכל אחד מהם היתה נפשו קשורה בנפש חבירו. ומפני רוב המלחמות הוכרחו ויפרדו איש מעל אחיו וישבו בשני מלכויות. ויהי היום ויבוא האחד בעיר חבירו, ויוגד למלך ויחשבתו מרגל לפי שבא מעיר אויבו ויצו להורגו.

וכשראה שכלתה אליו הרעה מאת המלך נפל לפני רגליו ויבך ויתחנן לו שיעשה עמו צדקה אחת. אמר לו המלך: ומה היא. אמר לו: אדוני המלך, סוחר גדול הייתי ורוב סחורותי נתתי לאנשים באמונה ולא כתבתי עליהם שטר, ואשתי ובני אינם יודעים

מהם, ואם אמות ולא אודיעם ולא אכתוב שמרות על הלוקחים ישארו בני עניים מרודים, ועתה אלכה נא ואעשה זאת ואשוב. אמר לו המלך: ומי יאמין שתשוב. אמר לו: אדוני המלך, הנה חברי זה שהוא יושב בעירך יערבני. אמר המלך לחבירו: האתה תערבנו שאם לא יבוא לזמן שאקבע לו, תמות אתה. אמר לו: כן, אדוני המלך, אנכי אערבנו נפש תחת נפש. אמר המלך: בחיי אני אראה היהיה הדבר הגדול הזה. מיד נתן לו זמן ללכת ולשוב חודש ימים.

וביום האחרון מהחודש, והמלך היה מייחל כל היום אם יבוא האיש. ויהי השמש לבוא ועדיין האיש לא בא, ויצו המלך להביא את חבריו מבית הסהר להתיז את ראשו. מיד הוציאוהו ברחוב העיר ושימו החרב על צווארו, והנה קול שאון בעיר לאמור הנה בא האיש. ויבוא האיש וירא את חבריו מוכן ליהרג ויקימהו מהארץ ויקח החרב לשומה על צווארו, וגם חבריו עשה כן, ויהי שניהם אוחזים בחרב זה אומר אני אמות וזה אומר אני אמות תחתך. וכראות המלך כי הפליאו לעשות באחרונה מן הראשונה תמה מאוד הוא ושריו. ויצו המלך ויסירו החרב מעל שניהם וימחול להם ויעשרם עושר גדול, ויאמר להם בבקשה מכם אחרי היות חזק אהבה כזה ביניכם, עשו אותי שלישי לכם, ויהיו חברים למלך מן היום ההוא והלאה. ולכן אמרו רבותינו ז"ל 'זקנה לך חבר'."

למדנו מזה המעשה

לאחר שנים רבות, בשנת תר"ל כאשר הדפים רבי יוסף שבתי פרחי (המכונה: ישפ"ה) את החלק השלישי מספר מעשיותיו הנפון 'עושה פלא', הוא הוריק את הסיפור אל תוך קנקן חרש, והוא מספר את 'מעשה הובא מספר שתי ידות' בשפתו הססגונית להנאת קוראיו.

כיון שהוא כותב במפורש שמקור סיפורו הוא מספרו של ר"מ די לונאנו, וביותר לפי שכתבתו היא ארוכה ומסורבלת במליצות לשון, הרי שלא נלאה את הקוראים בהעתקת הסיפור כשהוא מפרי עטו.

אך זאת נביא, את מוסר ההשכל שהנ"ל מוציא ולומד מסיפור זה: "למדנו מזה המעשה כמה גדולה מידת האהבה בין איש לרעהו, שבעבור גודל האהבה שהיה ביניהם שהיה כל אחד אוהב לחבירו כגופו ונפשו ממש, עד שהגיעו לגדר שכל אחד מסר עצמו למיתה ממש בעד חברו אוהבו, ה' נתן בלב המלך לפוטרו מן המיתה ונתן להם מתנות ונעשה חבר עמהם והאריכו ימיהם במוב, זהו הנראה לעיניים במעשה הזה".

הקב"ה ואהבתו לבני ישראל

בגירסת בעל 'שתי ידות' אנו מוצאים סיום מעניין שאינו נמצא בגירסאות האחרים של סיפור זה, ולפיה אמר המלך לשני האוהבים: "בבקשה מכם אחרי היות חזק אהבה כזה ביניכם, עשו אותי שלישי לכם", ואכן כך הווה "ויהיו חברים למלך מן היום ההוא והלאה".

על פי גירסא זו של סיום הסיפור היה הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע מפרש כמין חומר את המקרא שכתוב (ויקרא יט, יח): "וְאַהֲבַתְּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי ה'", ואומר שכשם

שראינו שחפצו של המלך היה להיכנס בתוך אותה אהבה נפלאה ששררה בין שני האוהבים, בבחינת החוט המשולש לא במהרה ינתק, כך גם מבקש הקב"ה מאת בני ישראל שיאהבו זה את זה, והוא אומר להם שבעת שיגיעו למעלה זו של 'ואהבת לרעך כמוך' אזי הקב"ה מבקש 'אני ה' שיכניסו אף אותו לאהבה זו, ואף הוא יהיה כאוהב נאמן להם. (רמתיים צופים, ווארשא תרמ"א, ושם באלהיו זוטא דף י א אות קכד; 'עירין קדישין', ווארשא תרמ"ה. פרשת קדושים).

ומצאתי שכבר נשמע כן בשם רבינו המגיד הרה"ק רבי דוב בער ממעזריטש זי"ע שאמר כך להרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע בעת שבא לבקש ממנו שיש ברצונו לזכות לעבודת התפילה כמדרגת הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע:

"אמר לו [המגיד ממעזריטש]: זה אין לי כח לעת זקנתי, רק אספר לך מעשה ומוזה אם תתפעל יועיל לך לעולם. וסיפר לו מב' אוהבים שנעשה אחד שני למלך ואחד היה עני, ובא לבית המלוכה שיעזור לו, אך היה בלילה ולא היה יכול לכוון בהעיר ולן בחוץ להעיר. ובלילה ההוא נעשה גניבה באוצרות המלך ותפשוהו לבית אסורים ונגמר דינו לתליה, וביקש שיניחוהו לביתו על חודש ימים; ואמר, השני למלך יהיה ערב בעדו שיבוא ליום הכסא. ואחר זמן באותו היום ולא בא עדיין, והובילו את הערב להתליה על הקרון הגדול דרך כל חוצות. בתוך כך בא החייב ברגליו, ויאמר השני להמלכות, אחר שכבר סבל הבזיונות מההוכלה וזה כמעט חשוב כצער ההריגה שוב אינו רוצה לירד וחבירו ישאר בחיים. וחבירו לא רצה בשום אופן. כששמע המלך כן אמר, אני מוחל לשניכם אך אבקש שתקבלו אותי לאוהב שלישי ביניכם.

וחזר [המגיד ממעזריטש] לו [להרה"ק מסאסוב] המעשה עד שנתפעל כל כך. ואמר, עד היום כשנזכר בזה נתמלא באהבה ויראה" (כתבי ר"י שו"ב, מערכת הרמ"ל מסאסוב אות יא).

יש כאן התייחסות מיוחדת של המגיד ממעזריטש זי"ע לסיפור זה עד שהוא אומר להרה"ק רמ"ל מסאסוב זי"ע שאם הוא יתפעל מהסיפור הוא יזכה בכך לתועלת עד עולם; המגיד אף חזר על הסיפור באוזניו כמה פעמים עד שרמ"ל מסאסוב הגיע למדרגת ההתפעלות מכך; והיה רמ"ל אומר שבכל עת שהוא מעלה על זכרונו את סיפור זה הוא מתמלא באהבה ויראה, ונכספה וגם כלתה נפשו לאל חי.

אותי אתם לוקחים

צדיקי שושילתא קדישא דבית באבוב היו רגילים לומר שהרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע היה מפרש פסוק זה על פי המעשה הנזכר, והוסיפו שבעת שהרה"ק רמ"ל מסאסוב זי"ע שמע זאת מפה קדשו הוא קנה לעצמו בזה אהבת ישראל לכל יהודי באופן נשגב מאוד.

וכ"ק אדמו"ר מבאבוב זצ"ל המשך ופירש עם זה את דברי הפסוק (שמות כה, ב): "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את

1234567

תְּרוֹמָתִי וּשְׁנֵינוּ בַּמִּדְרָשׁ (וַיִּקְרָא רַבָּה ל, יג): "וַיִּקְחוּ תְרוֹמָה אֵינוֹ אֹמֵר, אֲלֵא וַיִּקְחוּ לִי - אוֹתִי אַתֶּם לֹקָחִים", וְהוּא צָרִיךְ בִּיאֹר מֵה הַכוּוֹנָה בְּכך שְׁלֹקָחִים אֶת הַקֵּב"ה.

וְאָמַר עַל זֶה בַּהֲקֵדָם כָּל הָאָמֹר: "וְהִנֵּה בַּסְּפָרִים הַקְּדוּשִׁים רִמּוֹ דְּהָא קְרָא קָאִי עַל מִצְוֹת צִדְקָה (וְעֵינִן בִּ'קְדוּשַׁת צִיּוֹן' בְּשֵׁם הַנֶּחֱל קְדוּמִים). וּלְפִי זֶה י"ל הָא דְּכַתִּיב 'וַיִּקְחוּ לִי' וְלֹא 'וַיִּתְּנוּ לִי' הֵינּוּ מִשּׁוּם דְּמִיירִי בְּאִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוּ וּנְפִשׁוּ אִיוּוֹתָהּ לַתַּת צִדְקָה בְּרֹב אֲהָבָה לְחִבְרֵי הַנֶּצֶךְ, ע"ש שְׁבַנְתִּינֵנוּ שְׁלֹקָה חֲבִירוֹ וְנִתְמַלֵּא חֲסִירוֹ הוּא מְרַגֵּשׁ כֵּאלֹל הוּא לִקַּח לְעִצְמוֹ, כֵּאלֹל הִיָּה הַחֲסִירוֹן שֶׁלּוֹ וְנִתְמַלֵּא.

וּמִעֵתָּה שְׁפִיר עוֹלָם דְּבִרֵי הַמִּדְרָשׁ בְּאוֹמְרוֹ 'אוֹתִי אַתֶּם לֹקָחִים' כְּלוֹמֵר, כִּיֹּן דְּקִאִירִינִן בְּאֲהָבָה עֲזָה כֹּז בְּבַחֲנִית 'וְאֲהָבָה לְרַעַךְ כְּמוֹךְ' מִמֶּשׁ לִכֵּן אֹמֵר הַקֵּב"ה 'אוֹתִי אַתֶּם לֹקָחִים' פִּירוּשׁ שְׁבַאֲהָבָה עֲזָה זֶה אַתֶּם מְכַנִּיִּים וּמִמְשִׁיכִים גַּם אוֹתִי כִי חֲפִץ אֲנִי בְּקִרְבָּתְכֶם" (דְּבָרוֹת קוֹדֶשׁ פֶּרֶשׁת תְּרוֹמָה תִּשְׁס"ב)

וְעוֹד הִיָּה כ"ק מֶרֶן אֲדָמוֹר זצ"ל מִפֶּרֶשׁ בֹּזֶה מִקְרָא שְׁכָתוֹב (בַּמִּדְבָּר ו, כז): "וַיִּשְׁמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם" שֶׁהַכוּוֹנָה הִיא כְּאוֹמֵר, שְׁמִכִּיֹן שֶׁהָאוֹהֵב אֶת חֲבִירוֹ כְּעִצְמוֹ הוּא מְכַנִּים אֶת הַקֵּב"ה לְאֲהָבָה זֶה, הִרִי מִמִּילָא מוֹעִילָה בְּרַכְתּוֹ כִּיֹּן שֶׁהַקֵּב"ה שׁוֹרָה שֵׁם, וְעַל דֶּרֶךְ מֵאֹמֵר הַכְּתוּב (שְׁמוֹת כ, כ): "כָּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבּוֹא אֵלָיְךָ וּבִרְבִּיתִיךָ", וְהֵינּוּ שֶׁאֵמֵר 'וַיִּשְׁמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' עַל יְדֵי שִׁיחֵי מִקְוֵשִׁים בְּאֲהָבָה וְאֲחֻזָּה וַיִּצְטַרֵּף הַקֵּב"ה לָזֶה, וְעַל יְדֵי זֶה 'וְאֲנִי אֲבָרְכֶם' כִי הַבְּרָכָה נִמְצָאָה הִכֵּן שֶׁהַשְׁכִּינָה שְׁרוּיָה (דְּבָרוֹת קוֹדֶשׁ פֶּרֶשׁת נִשָּׂא תִּשְׁס"ג).

וּמֵאֵד הַזִּהֲרִינִי מוֹרִי

וּכְנָנִם עַל גְּבִי הַעֲנֵק נֹכַח עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֲמוֹרִים לִיתֵן טַעַם לְשִׁבָּח בְּמָה שֶׁהוֹרָה רַבִּינוּ הָאֲרִיז"ל לְתַלְמִידָיו לִקְבֹּל עַל עִצְמָם לִפְנֵי הַתְּפִילָה מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל 'וְאֲהָבָה לְרַעַךְ כְּמוֹךְ' וְכַפִּי שֶׁהַעֲתִיק לָנוּ אֶת הַשְּׁמוּעָה תַּלְמִידוֹ הַגָּדוֹל מוֹה"ר חַיִּים ווִיטָאֵל זי"ע ('שַׁעַר הַכוּוֹנָה' דְּרוּשֵׁי בְרַכַּת הַשַּׁחַר):

"קוֹדֶם שֶׁהָאָדָם יִסְדֵּר תְּפִילָתוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִפֶּרֶשׁת הַעֲקִידָה וְאֵילֶךְ צָרִיךְ שִׁיקְבֹּל עַלִּיו מִצְוֹת 'וְאֲהָבָה לְרַעַךְ כְּמוֹךְ' וַיְכוּוִין לְאֲהוֹב כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּנִפְשׁוֹ, כִּי עַל יְדֵי זֶה תַּעֲלֶה תְּפִילָתוֹ כְּלוּלָה מִכָּל תְּפִילּוֹת יִשְׂרָאֵל וְתֹכַח לְעֹלֹת לְמַעֲלָה וּלְעֲשׂוֹת פְּרִי, וּבִפְרִט אֲהָבָה הַחֲבֵרִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בִּיחַד צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְכַלּוֹל עִצְמוֹ כֵּאלֹל הוּא אֶבֶר אֶחָד מִן הַחֲבֵרִים שֶׁלּוֹ, וּבִפְרִט אִם יֵשׁ לְהָאָדָם יִדְעָה וְהַשְׁגָּה לְדַעַת וְלַהֲכִיר לְחִבְרֵי בְּבַחֲנִית הַנִּשְׁמָה וְאִם יֵשׁ אִיוּזָה חֲבֵר מֵהֶם בְּצָרָה צָרִיכִים כּוֹלֵם לְשִׁתָּף עִצְמָם בְּצַעֲרוֹ אוֹ מַחֲמַת חוּלִי אוֹ מַחֲמַת בָּנִים ח"ו וַיִּתְּפִלּוּ עַלִּיו וְכֵן בְּכָל תְּפִילּוֹתָיו וְצַרְכּוֹ וְדִבְרָיו יִשְׁתָּף אֶת חֲבֵרֵי עִמּוֹ וּמֵאֵד הַזִּהֲרִינִי מוֹרִי ז"ל בְּעֵינֵי אֲהָבָה הַחֲבֵרִים שֶׁלּוֹ חֲבֵרֵינוּ."

וּכְבֵּר הֵבִיא זֹאת לְהַלְכָה רַבִּינוּ ה'מִגֵּן אֲבֵרָה' (אֲר"ח ס"י מו), וּבַסְּפָרִי הַדְּרוּשׁ וְהַמוֹסֵר נֵאֱמָר בֹּזֶה כְּמָה טַעֲמִים. וּלְפִי דְּבָרִים אֵלּוֹ דְּמִיִּיתִינִן, מֵה יִמְתֵּק עוֹמֵק הַמִּכּוּן שְׁבֹזָה, דְּהִיכָא שֶׁהָאָדָם מִקְבֵּל עַל עִצְמוֹ לְאֲהוֹב אֶת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּאַמֶּת וּבְתַמִּים, הִרִי שֶׁאֵף הַקֵּב"ה מְכַנִּים עִצְמוֹ כְּבִיכּוֹל לְאֲהָבָה זֶה, וְאֵין לֶךְ סְגוּלָה יִפָּה מִזֶּה שִׁיתְּקַבְּלוּ הַתְּפִילּוֹת לְרִצּוֹן. שׁוּב

ראיתי להגאון רבי נתנאל הכהן פריעד ז"ל בספרו 'פני מבין' (בערגסס תרפ"ז) שכתב כן, והראה מקום לזה בספר 'פרדס יוסף' (ויקרא יט, יח).

ההלכה אוסרת

ל"ד דמסתפינא הייתי אומר לפרש את מקרא שכתוב "וְאַהֲבָתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךְ אָנִי ה'" על פי מעשה זה אך באופן אחר ממה שהבאנו לעיל, וזאת בהקדם הגישה התורנית לכל עניין זה.

ברור ופשוט הוא שמעשה כגון זה שבו אדם מוסר את נפשו בעבור אהבתו לחבירו הוא אסור ופסול לחלוטין, ואף ק"ג מעמים אינם יכולים לטהר את השרץ הזה. ההלכה היהודית רואה בעבירה זו של 'איבוד עצמו לדעת' עוון פלילי ביותר, ואין כל היתר לאדם להקריב את חייו ולו בעבור המטרה הנאצלת ביותר (להוציא כמובן מה שנצטוונו ב'יהרג ואל יעבור'). ההתמסרות להריגה בעבור אהבת החבר הוא מוסר שלילי ומזויף, המנוגד למוסר האלוקי האמיתי והצודק.

אין כל ספק שגם גדולי ישראל שהביאו את הסיפור לא התכוונו לראות בו מודל לחיקוי, ומעשה זה אם היה לא היה כי אם אצל אלו שבשפלותם לא הכירו את קדושת החיים כערך עליון. והמוסר השכלי שניתן ללמוד מסיפור זה על מעלת הידידות אינו אלא כשהוא כפוף לכך שבפועל הדבר אסור, ומעולם לא עלתה על דעת רבותינו הקדושים שילמדו מכך הלכה למעשה אלא שבאו לסבר את האוזן על עוצם האהבה והידידות, ותוכו אכל קליפתו זרק.

נגד הדעת והשכל

והדברים מפורשים במשנתם של גדולי הדורות ששללו חסד לאומים חמאת זה, ובשפה שאינה משתמעת לשני פנים הביעו את דעתם הנחרצת כנגד כך שאוהב ימסור את נפשו בעד רעהו. וכך נשאל הגאון רבי יעקב חאגיז בספרו שו"ת 'הלכות קטנות' (ח"א סי' רכט): "שנים שאוהבים זה את זה קשה כמות אהבה ונגזרה מיתה על אחד מהם, ובא חבירו ונמסר במקומו. איזה מהם עדיף".

אכן לא מובאת כאן התייחסות ישירה לסיפור שהזכרנו לעיל, אולם ברור כי רוח סיפור זה מרחפת על השאלה, מהי זווית הראיה ההלכתית לשנים שאוהבים זה את זה באהבה עזה, ואחד מוסר את עצמו להריגה בעבור חבירו.

תשובתו של בעל ה'הלכות קטנות' נאמרת בסגנונו המיוחד לספרו זה, אשר כבר הגדיר זאת רבינו החיד"א בספרו 'שם הגדולים' (ספרים ה סה) שהם נכתבו בדרך קצרה כדי לחדד בהם את התלמידים, וכך הוא כותב:

"לא היה ראוי להשיבך על זה, אבל מאחר שמצינו (נדה סט) כשנשאלו י"ב דברים שהשיבו על דברי בורות, לא אשיבך ריקם, על זה נאמר 'ענה כסיל' וכו'; רב יהודה כי הוה בדיחא דעתיה אי שיילי מיניה חללו של עולם הוה קאמר להו (שבת עז:): והילל הזקן ערב שבת עם חשכה לא נמנע מעשות כן (שם לא).

מתוך דבריך ניכר שאתה פחמי, אם קרית לא שנית אי שוטף שבעולם קשה כמות אהבה ^{אוצר החכמה} מי נתלה במי הוי אומר קמן נתלה בגדול; הלא תענה מהנמסר אוהב את גופו ^{אוצר החכמה} יותר מחבירו שהניחו בצער. צא מעלי".

הסבר תשובת ה'הלכות קמנות'

בפרם נפנה ה'הלכות קמנות' לענות על עצם העניין הוא מקדים ומגדיר את השאלה כ'דברי בורות' וככזו שראוי לא להתייחס אליה כלל ובוודאי שלא להשיב עליה, אולם לפני משורת הדין הוא מסכים לענות כמנהגם של חכמי ישראל שהיו עונים גם על שאלות חסרות טעם, ובכך לקיים את הכתוב (משלי כו, ה) 'ענה כסיל כאוולתו'.

גם כשהוא פונה לענות על השאלה, אין הוא מתייחס לגוף האיסור ^{ההלכות} [שכן הוא מילתא דפשימא ולית דין צריך בושש] אלא הוא מעלה שני טיעונים מבריקים על חוסר ההיגיון שיש בכך שאדם מוסר את נפשו בעד אהבת חבירו. ^{אוצר החכמה}

המיעון הראשון מתבסס על דיוק לשוני של החכם מכל האדם שלמה המלך הקובע (שיר השירים ח, ו): "עֲזָה בַּמָּוֶת אֶהְבֶּה קִשָּׁה בַּשְּׂאוֹל קִנְיָה" - האהבה עזה היא כמוות. ומכיוון שאנו הרי מודעים לקביעת חז"ל (תענית ז): "מי נתלה במי - הוי אומר: קמן נתלה בגדול" הרי שמוכרח להיות שהאהבה קטנה בדרגתה מן המוות שהרי האהבה היא זו שנתלית במוות. כך שאין ולא יכול להיות הגיון שכזה שבו אדם ייתן את נפשו בעבור אהבתו, בעוד שערך החיים גבוה פי כמה וכמה מערך האהבה.

המיעון השני יורד לעומק השיתין של מהות הידידות, והוא מעלה שלמרות שהחבר חושב שבכך שהוא מוסר את נפשו בעד הצלת חבירו, הוא מטיב עימו שהרי הוא משאירו בחיים, הרי שהאמת היא לא כך ולמעשה אין הוא עושה אלא רעה לחבירו, ודומה למי שבא לתקן ונמצא מקלקל.

וזאת מכיוון שאם אכן הוא חבירו באמת הרי שחיי הניצול ממוות לא יהיו חיים מצערו העמוק על כך שחבירו הטוב מת בעבורו. ונמצא שבכך שהוא מוסר את נפשו בעד חבירו כי חייו אינם חיים אם ידרגו את חבירו, אין הוא אלא מטיב עם עצמו ומרע לחבירו, כי רק לטובת עצמו הוא ממית עצמו שלא יאלץ להישאר בחיים ולהתייגר בחיבוטי האהבה שאינם.

הוי אומר: המוסר את חייו בעבור חבירו פירושו שהוא אוהב את עצמו יותר ממה שאוהב לחבירו. ואם אכן הוא אוהב אמת לחבירו הרי שאהבה זו אמורה לפעול אצלו להשאיר עצמו בחיים.

ויעיין בשו"ת 'יד אליהו' (סימן מג) שכתב שדברי ה'הלכות קמנות' סתומים ואינם מובנים, אולם לפנינו ביארנו את עומק דברי בעל 'הלכות קמנות' לפי מה שראיתי להגה"ק מקלויזנבורג זצ"ל בשו"ת 'דברי יציב' (חור"מ סי' עט אות מא), וע"ש עוד.

חסד לאומים חטאת

פסק דינו של ה'הלכות קטנות' היווה אבן יסוד להגאון רבי יהודה לייב גרובארט (מאסף 'הפרדס' אייר תרפ"ז; ושוב בספרו 'חבלים בנעימים' ח"ג לוד' תרפ"ח, סימן קח) בעת אשר כתב את מסתו המיוחדת בה הוא גדרש לענות לשאלה נוקבת ומדהימה: "אשר התפלא כבוד תורתו, מדוע לא נמצא בדברי ימי ישראל איזה דוגמא לאהבת רעים חזקה כעובדא של פיתאם היווני שחרף נפשו למות בעד רעהו דמון".

השואל הכיר את הסיפור בגירסתו של בעל 'צמח צדיק' ולפיכך הוא נוקב בשמות גיבורי הסיפור, פיתאם ודמון, בבואו לשאול מדוע לא היה בנמצא בתולדות עם ישראל כחזיון אהבה מופלא זה שבו אדם הסכים לתת את היקר לו מכל - את חייו, למען חבירו, בדומה למה שעשו שני גויים אלו.

בעל 'חבלים בנעימים' מקדים לתשובתו את דבריו הנחרצים של ה'הלכות קטנות' שהבאנו אוצר החכמה לעיל על דבר חוסר ההיגיון שיש בפעולת התאבדות שכזאת, ולאחר מכן הוא מוסיף וכותב בשפתו המליצית והעשירה:

"הרי שעל שאלה זו גער בו המחבר בנזיפה והשיבו ריקם. וכן הוא פשוט, כי לא בואת יתהלל המתהלל, ואסור לאבד עצמו לדעת... ומרגלא בפי האנשים דמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא... ואף כי עם ישראל הסכין להשליך חייו מנגד, כל זה רק אם אנסוהו להפר תורה, לבגוד באמונתו, אז ישפוך דמו כמים מאהבת הדת, אבל לא יזנח את נפשו בעד איזה שרירות לב ודברים בטלים, כי הוא יודע כי איננו שליט על עצמו ועליו לתת דין וחשבון על חייו, ובעל כורחו הוא חי 'כי ממך הכל'.

וזה ההבדל בין אהבת דוד ויונתן שהיא אהבת חשבון ודעת שכל ומישרים, ובין אהבת אמנון ותמר שיסודתה התפעלות דם חם וחיה מתפרצת, ומי שמוסר את נפשו למען אהבת רע אין זה מידת גבורה רק רפיון וחלישות, אין זה הגיון רק שגיון דמיון ושכרון, לא שאר רוח רק רוח עוועים, רוח קדים עזה ורעות רוח. זאת התלהבות רגשי אש זרה ורגשי חושים, אבל 'בני דם חושים' - על החושים להיכנע למשפט השכל אשר ישפוט אותם וירדה בכל יצר מחשבות לב".

ודעת שפתיו ברור מללו שהעובר על איסור תורה חמור זה של מאבד עצמו לדעת, אינו יכול להתנחם בלבבו כביכול עשה כאן איזה שהוא מעשה גבורה וחכמה, כי כל מעשיו באים מרפיון הרוח וחלישות הנפש והדעת, והשטן הוא שריקד בין קרניו והוליכו אל עברי פי פחת ושאל תחתיה.

ה'ואהבת' מותנה בקיום דבר ה'

מסקנת הדברים היא נוקבת וברורה: איסור מוחלט הוא להתנהג כמעשה אותם המפשים שמסכנים נפשם למות בעד חבריהם, ובוודאי שאין זה עניין למה שיש להרחיב אם מותר לאדם להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את חבירו מסכנה ודאית, כי כאן הוא מאבד את עצמו לדעת וקיימא לן 'חיד קודמין'.

ומעתה נתנה ראש ונשובה לפרש באופן חדש ונאה את מאמר הכתוב "וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹד אֲנִי ה'", ונאמר שבא הכתוב לרמוז שחלילה לא יעלה על דעתו של האדם מחשבת פיגול שכזאת שאם התורה מצוה אותו לאהוב את רעהו כמוהו, הרי שבתוקף אהבתו יבוא למסור את נפשו בעד חברו, אלא ידע שדיני התורה תקפים אף כאן ודבר ה' הוא יקום שעוון פלילי הוא לאדם למסור נפשו בעד חברו.

והרי זה כאותה שדרשו חכמינו ז"ל על הפסוק (ויקרא יט, ג): "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שְׁפָתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" ואמרו במסכת יבמות (דף ה:): שסיפא דקרא בא להשמיענו לכל יאמר האדם שאם התורה חייבתו לכבד את אביו ואת אמו, הרי שחייב הוא לשמוע בקולם גם כאשר יצווהו לחלל שבת ולעבור על איסורי התורה, כי 'אני ה' אלהיכם' וכולכם חייבים בכבודי, ולכן אסור לו לבן לציית לאביו כשדבריו נוגדים את דיני התורה.

וכך גם כאן אמר הכתוב "וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹד" שאכן יש על האדם חובה לאהוב את חברו כנפשו, אולם עדיין נמצא עלינו החיוב להיזהר ולהישמר לכל נמעה כסברת הגויים שעל החבר למסור את נפשו למען חברו, אלא 'אני ה' וכולכם חייבים בכבודי, והרי השי"ת קבע בתורה הקדושה שאדם מחויב לשמור על נפשו וחיי קודמין, וזה תקף גם כאשר חברו עומד בצרה ובמצוקה, והערכים האלו קיים הם דרכי המוסר הנכונים והאמיתיים.

עד שבא רבי עקיבא ולימד

אלא שכר בבר יש לזכור את הרעיון המופלא שהביא הרה"ק ה'שפתי צדיק' מפילין זצ"ל (פרשת קדושים אות יא) בשם זקנו רבנו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע על דברי הגמרא הידועים (ב"מ דף סב א): "שנים שהיו מתלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיך עמך - חייד קודמים לחיי חבריך".

והנה סגנון הגמרא כלפי דרשת רבי עקיבא טעון הסבר, שבעוד שאצל בן פטורא תופסת הגמרא את הלשון: "דרש בן פטורא" הרי שאצל רבי עקיבא לא נאמר כך אלא "עד שבא רבי עקיבא ולימד", והרי החילוק אומר דרשני.

אלא - הסביר החידושי הרי"ם - שמכאן אנו לומדים מוסר השכל חשוב ביותר: השאיפה של כל יהודי צריכה להיות לוותר משלו למען חברו, כי איככה יוכל לראות באבדן חברו, ולכן היה מן הראוי שינחנו כמו שפסק בן פטורא וישתו שניהם וימותו.

"עד שבא רבי עקיבא ולימד" מכח התורה שאסור לעשות כך, אלא 'חייד קודמין לחיי חברך' ולכן אותו שבידו הקיתון של מים ישתה וינצל. והדברים יורדים לעומק השיתין: התורה היא סמכות העל לכל יהודי ויהודי, ולכן מוטלת עליו החובה לכלוא את רגשותיו ולעשות כציווי התורה הקובעת כי 'חייד קודמין'.

עשה לך רב

ובזה נוכל לדרוש סימוכין ולפרש את כוונת המשנה במסכת אבות (פ"א מ"ו): "יהושע בן פרחיה אומר: עשה לך רב וקנה לך חבר" שבכוונה תחילה הסמך יהושע בן פרחיה את שני הוראותיו אלו זו לזו, כאומר ומוזהיר את מי שבא לקנות לעצמו חבר: דע כי השלב הקודם לקניית חבר הוא עשיית הרב והציות לדיני התורה שבפיו.

ובמילים אחרות: אין לו לאדם לקנות חבר בכל מחיר, אלא בכפוף לחוקי התורה הנשמעים מפי הרב. אסור לו לאדם למסור את חייו עבור חברו, שכן הצדק האלוקי שולל מוסר זה. ולפיכך הקדים יהושע בן פרחיה את החובה של 'עשה לך רב' שכן רק על ידי כך יכול אדם לקיים כראוי את החובה של 'וקנה לך חבר'.

כללים גדולים בתורה

וזהם הם הדברים שמצאנו בתלמוד הירושלמי במסכת נדרים (פ"ט ה"ד): "ואהבת לרעך כמוך - רבי עקיבה אומר: זהו כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר: 'זה ספר תולדות אדם' (בראשית ה, א) זה כלל גדול מזה".

וכבר האריכו המפרשים לדקדק מה התכוון רבי עקיבא להשמיענו בכך שאמר שמצוה זו 'זהו כלל גדול בתורה'. וביותר, מה בא עזאי להשמיע באומרו שהפסוק 'זה ספר תולדות אדם' הוא 'כלל גדול מזה', וגם אם בן עזאי היה חפץ לומר את תוקף וחשיבות פסוק זה, לשם מה הוא צריך לומר שהכלל בזה הוא גדול מהכלל שאמר רבי עקיבא.

אלא עומק דברי הירושלמי הוא שרבי עקיבא אזיל לשיטתו ממה שהבאנו לעיל "עד שבא רבי עקיבא ולימד חיך קודמין" ובה הוא בא ללמדנו את טיבה של מצוה זו שבה מחויב אדם לאהוב את רעהו כעצמו, ועל כך מדגיש רבי עקיבא ואומר, שאהבה זו לא תיעשה בכל מחיר, כי למרות שזהו 'כלל גדול' עדיין יש לכך תנאי מקדים ומעכב - 'בתורה', שדווקא אם האהבה כפופה למהלכי המוסריים של התורה אזי יש לה מקום. אולם אם האהבה מביאה לרגשות מטופשים הנוגדות את חוקי התורה, כאותו גוי שרצה למסור את נפשו למען חברו, הרי שמעשה בל יעשה זה מביא לכך שעדיף לה לחברות זו שלא נכראה משנכראה.

אחריו החרה החזיק בן עזאי ואמר שלא זו בלבד שבמצווה זו דווקא חובה על האדם להכפיף את מעשיו לחוקי התורה, אלא כך הוא בכל מעשיו ופעולותיו, ודברי הפסוק 'זה ספר תולדות אדם' מתפרשים כתביעה לאדם שכל מעשיו ותולדות חייו לא יהיו אלא בכפוף ל'זה ספר' התורה הזאת.

כיון שכדוגמת הרואים במצוות 'ואהבת לרעך כמוך' ערך עליון וקדוש עד שהם יוותרו על חייהם עבורו, כך ישנם אחרים שמקדישים ערכים מסוימים על חשבון ערכים חשובים יותר, כדוגמת החוטאים ומחטיאים במענתם שמצוות ישוב ארץ ישראל דוחה כל מצות עשה שבתורה, עפרא לפומייהו, ומתוך זה אתה בא לכל גנותם שבאו לתקן וגמצאו מקלקלים.

ועליהם הוא שהתריע בן עזאי ואמר שעלינו לדעת כי 'זה ספר' דיני התורה הוא היסוד והבסיס לכל 'תולדות אדם' ומעשיו בעולמו, וחובה על כל אחד לוודא את דעת התורה על כל מעשי חייו.

יצפה לחסידות האמיתית

לפיכך אמרו רז"ל במסכת אבות דרבי נתן (פרק מ; ומשם למסכת ברכות דף נו ב): "הרואה בן עזאי בחלום יצפה לחסידות". וכבר האריכו המפרשים לדון היכן מצאנו חסידות מיוחדת במעשיו או בדבריו של בן עזאי, עד שהוא נבחר להיות הדמות המסמל את החסידות, שכל הרואהו בחלום יצפה לחסידות.

התשובה לכך נמצאת במה שכידוע הגדרתו של 'חסיד' היא: אדם המוכן לוותר משלו עבור חברו, וכלשון רש"י במסכת שבת (דף קכ.): "חסיד לא מיקרי אלא אם בן מוותר משלו". ומקור הדברים הוא מלשון המשנה במסכת אבות (פרק ה משנה י): "שלי שלך ושלך שלך - חסיד". אדם שמסכים לוותר על אנוכיותו ולתת את שלו לאחרים, אין זה אלא מפני שחקק בנפשו את מידת החסידות, והוא הראוי להיקרא בתואר הנעלה 'חסיד'.

אלא שהחסיד האמיתי יודע כי פעמים יש ודווקא מפני חסידותו עליו לדאוג לעצמו ולא לוותר לאחרים. למשל, מצב כמו זו שעליה אנו דנים במאמרינו זה, מסירת הנפש עבור 'ואהבת לרעך כמוך' מול העדפת החיים האישיים, תביא את החסיד השומה לוותר על שלו ולמסור את נפשו בעבור חברו. וכמובן שמטעות איומה הוא עושה, מכוח זה שהרגש גובר אצלו על השכל הישר התורתי.

אולם החסיד האמיתי יודע שבכהאי גוונא שכזו עליו לא לוותר על שלו אלא לשמור בקנאות על שלו ואסור לו למסור את חייו בעבור אהבתו לחבירו. הבנה זו שפעמים 'חיך קודמים' לחברך ולעתים אסור לך לוותר משלך עבור חברך, היא זו החסידות האמיתית.

וכך נוהג החסיד בכל דרכיו ומעשיו. לעולם השכל גובר אצלו על הרגש והמח הוא השליט על הלב, ובכל פעולה ופעולה הוא מנתב את דרכו לפי דיני התורה הקדושה ולא לפי רגשות לבבו.

בן עזאי שאמר שהפסוק 'זה ספר תולדות אדם' הוא זה הכלל הגדול, וכאמור הייתה כוונתו להעביר את הלימוד הנוכחי שהתורה היא סמכות העל המוחלטת על מעשי האדם, מסמל את החסידות האמיתית, הטהורה והצרופה. זו שיודעת אימתי להטיב עם הבריות ולוותר להם ואימתי לדאוג לעצמה, אימתי מותר לעשות כרגשות הלב ואימתי חייבים לכופף את הרגשות לדעת התורה הקדושה. זוהי הסיבה שבן עזאי הוא הדמות העילאית שהרואה אותו בחלום יצפה לחסידות האמיתית והרצויה.

לחברך לא תעבד

ועם כל האמור אמרתי ליישב את דברי הגמרא במסכת שבת (דף לא.): "מעשה בנכרי אחד שכא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה

כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גידיה. אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, ויל גמור".

והקשה המהרש"א, הרי כלל זה שאמר הלל 'דעלך סני לחברך לא תעביד' הוא למעשה מצות התורה 'ואהבת לרעך כמוך', ואם כי יש להבין שהסיבה לכך שלא אמר לו זאת בלשון הקודש אלא בשפה הארמית הוא לפי 'שכן היה לשונם אז בירושלים' אך עדיין קשה לשם מה היה צריך הלל לומר לו זאת בלשון של שלילה, שלא יעשה לחבירו את מה ששנאוי עליו, ולא אמר לו זאת באופן חיובי, כפי שתרגם אונקלוס 'ותרחמיה לחברך כותך' - שתאהב לחברך כמותך, ויעוין שם מה שכתב בזה.

ויתכן לפרש שהלל רצה לשלול את ההבנה המוטעית של הגויים לערך זה של אהבת החברים, ואם היה אומר לו במובן חיובי כלשון התורה 'ואהבת לרעך כמוך' היה הנכרי טועה לחשוב שלצורך קיום מצוה זו עליו למסור את נפשו עבור רעיו וחבריו, הבנה פסולה לחלוטין. וכדי למנוע מהנכרי להשתבש במעות תמורה שכזאת אמר לו הלל את הדברים במובן שלילי, לבל יעשה לחבירו את השנאוי עליו.

גויים או יהודים?

ולא אכלא שפתי מלהביא כאן עניין נפלא שהביא הגאון רבי יוסף שאול נאמאנזאהן זצ"ל בשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, בספרו 'דברי שאול' (תנינא, פרשת תרומה): "ושמעתי בשם חברת חסידי קאצקיר, וממו בה משמיה דהרב הגאון ר' יצחק מאיר נ"י, דביאור הענין דהנה המהרש"א מקשה למה לא פירש על דרך החיוב ולמה אמר בדרך שלילה. ואמר הוא, דזה שבא לגייר בעודו נכרי לא יוכל לחשיג מעלת האהבה של 'ואהבת לרעך כמוך' על דרך החיוב, רק על דרך השלילה 'מה דעלך סני לחברך לא תעביד', ואמר לו שזה יסוד התורה וכשיתגייר יבין הכוונה האמיתית, ודפח"ח".

הוי אומר: לא תיתכן מציאות שכזאת שבה יאהב גוי את חבירו באהבה עזה ואמיתית שהיא אהבה 'על דרך החיוב'. הדרישה הגבוהה ביותר שניתן לבקש מאומות העולם היא 'על דרך השלילה' - שלא זיק לחבירו או שלא ישנאוהו, וכל מה ששנאוי עליו שלא יעשה לאחרים. אבל שגוי יאהב את חבירו כעצמו ובשרו, זהו דבר לא מציאותי.

כידן שכך, נראה לי איפוא שכל האגדה סביב מסירות נפשם של פיטאיה ודאמוני אינה אלא מצוצה מן האצבע, ולא היתה ולא נבראה מעולם. כיוון שהמושג העליון אשר שכלו של הגוי מסוגל להגיע אליו הוא הצד השלילי שלא יעשה לזולת רעה שהייתה עשויה להכאיב גם לו, ואילו להשיג את הצד החיובי לאהוב את הזולת כפי שהוא אוהב את עצמו זה כבר למעלה משכלו, הרי שגם פיטאיה ודאמוני לא יצאו מכלל זה, ולא יתכן שהם ימסרו את נפשם זה עבור זה.

שמוא תאמר שיהודים היו השניים, הרי שהקושיא עימה התמודד בעל 'חבלים בנעמים' "מדוע לא נמצא בדברי ימי ישראל איזה דוגמא לאהבת רעים חזקה בעובדא

של פיתאם היווני שחרף נפשו למות בעד רעהו דמון" נפתרת באופן של ממה נפשך: אם יהודים היו אלה, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד; ואם תאמר שגויים היו, המוציא מחבירו עליו הראיה שאכן התרחש מעשה זה, ואם לדין יש תשובה שיתכן שמעולם לא היה מעשה שכזה בדברי ימי האומות.

מדוע ויתר המלך על העונש?

לנוכח שני ההסברים שהוכחו לעיל בפירוש הפסוק "וְאַתְּהָבָהּ לְרֵעֶהָ כְּמוֹת אֲנִי ה'" על פי מעשה זה, ישנו גם פירוש שלישי על פסוק זה המתבסס על גרסה שונה של סיום הסיפור, והחוט המשולש לא במהרה ינתק.

לפי גרסאות הסיפור עד כה, וויתר המלך על עונש המיתה בראותו את גודל האהבה בין החברים "ולא רצה המיתו לכלתי הפריד בין שני אהובים כאלה" כלשון ה'צמח צדיק', אולם בגרסה הבאה נימק המלך את הפטור מעונש המוות בסברה הגיונית:

הרי אנו רואים שאהבת החברים היא עצומה עד כדי כך שאחד מסכים למסור את נפשו בעבור חברו. אין זאת אלא מפני שבמוחים הם שחיי כל אחד מהם ללא חבירו לא יהיו חיים. מסתבר איפוא שאם אכן ימיתו אחד מביניהם, לא יצליח השני להחזיק מעמד בחיים וימות אף הוא. ומכיוון שאחד מביניהם בוודאי פטור מעונש המיתה, נמצא שלא ניתן להרוג אף אחד מהם, כי בכל מקרה ימות גם חבירו שהוא חף מפשע. כיון שכן, גזר המלך את דינם לחיים טובים ולשלום.

גרסה זו אנו מוצאים אצל רבי פנחס אליהו מווילנא בספרו 'ספר הברית' (חלק ב מאמר ד 'אהבה ויראה' פרק כב) המרחיב להסביר את מעלת האהבה הנצחית אשר אף המוות לא יפסיק ביניהם, ושעל כיוצא בזה אמר שלמה המלך בחכמתו (שיר השירים ח, ו) "עֲזֹה כְמוֹת אֶהְבֶּה" - "שעזה כל כך אהבתם עד שאפילו בעבור המוות לא יניחו אהבתם זה אל זה".

ובהקשר לזה הוא מספר: "כאשר יתנו עדיהם סופרי קורות הדורות מראש, אשר נמצא כתוב מעשה שהיה בעיר סיראקוס בשני אנשים אהובים שם האחד (דאמאן) ושם השני (פיטיאס) מתלמידי (פלאטון) שהיה בינותם אהבה עזה, ונתחייב (דאמאן) ראשו למלכות, ונתפס בבית הסוהר אשר בעיר המלוכה ויצא דינו ליהרג, ובקש מן המלך האבוד שהיה בעת ההיא שם על מדינת (סיציליאן) ושמו (דיאניזיוס) שיניח אותו קודם מותו שילך לעירו וישוב לביתו לחשוב חשבונותיו ולכתוב באמת וישר למי שהוא חייב ומי שחייב לו ושיצוה לבניו ולביתו זו אשתו איך יתנהגו, והשיבו לו ממקום המשפט בפקודת המלך אם יתן ערבון על זה ילך ויבא אך הערבון יהיה נפש אדם שאם לא יבא יהרגו אותו נפשו תחת נפשו.

ובא חבירו (פיטיאס) אהבו וישב תחתיו בבית הסוהר לערבון וזה יצא ובא לעירו ועשה חשבונותיו ויצו לביתו, ותיכף אחרי כן שם לדרכו פעמיו וישם פניו לעיר המלוכה ובא לבית הסוהר ולא מצא את חבירו, ושאל עליו ואמרו לו שיש כמו רבע שעה שהוציאוהו לדון ולהרוג, וידע תיכף עד מהרה והגיע לשם וצעק בקול גדול המתנינו

שאני בא, וכאשר ראה אותו נפל על צוואר (פיטיאם) ויחבק וינשק לו ושמת, (ופיטיאם) בכה על ביאת אהובו ואומר מי יתן מותי תחתיד ותהום כל העיר עליהם ועל אהבתם הנפלאה, והקול נשמע בית המלך לאמר בא הבעל דבר מעצמו ויפול על צוואר אהובו ויחבק וינשק לו ותוציאנהו לחוץ והוא נשאר שם לקבל דינו, ויאמר המלך פטרוהו וילך גם הוא לחיים ולשלום, כי איך אוכל להרוג אותו ונפשו קשורה כל כך בנפש חבירו אפשר שימות גם הוא ולמה אשכל גם שניהם יום אחד והוא לא חטא חטא משפט מות".

ובדרך אגב נבחין כאן בפרטים היסטוריים נוספים אודות שני האוהבים, שהיו מתלמידי הפילוסוף הנודע אפלטון, ומקום ההתרחשות היה בעיר 'סיראקוס' [שכמדינת סיציליה] ושמו של מלך סיציליה הוא 'דיאניזיוס'.

האהבה מביאה למידת הרחמים

בא הרה"ק רבי חנוך צבי הכהן מבענדין זצ"ל ובספרו 'יכהן פאר' (ליקוטים, ד"ה ואבקש) הוא מעתיק את הסיפור כמו שהוא ב'ספר הברית', ומוסיף: "ולזה כאשר נאהוב כל אחד את חבירו, חוץ מזה שנעשה טובה כל אחד לחבירו, בפשמות נעשה טובה גם בשמים. וזה 'ואהבת לרעך כמוך אני ה' מדת הרחמים וכו', וזה 'ואהבת' תרנום 'ותרחם'".

דברי הרה"ק מבענדין נאמרו כאן בקיצור אמרים, אך נראה לפרש את כוונתו בהקדם פירושו המפורסם של הרבי ר' בונם מפרשיסחא על הפסוק (תהלים יט, י): "מִשְׁפָּטֵי ה' אֶמֶת צִדְקוֹ יַחְדָּו" המובא בספר 'נפלאות חדשות' (פיעטרקוב תת"ז, תהלים): "בשם הרה"ק הנ"ל מפרשיסחא זצ"ל, מאי 'יחדיו'. אמר משל על זה, כשמלך בשר ודם דן את האדם מיתה, הוא מצער [על ידי גזר הדין את] כל הקרובים שיש לו, אף על פי ש[הם] אינם חייבים [ואשמים] כלל. אבל השי"ת שדן את האדם, הוא יודע כמה צער יגיע לכל אחד ואחד [מהקרובים, והשי"ת נותן את העונש בהתחשבות ובהתאם לצער המגיע להם ולא יותר]".

וידוע מה שסיפר כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת זצ"ל שאביו כ"ק מרן אדמו"ר השפת אמת זצ"ל היה רק פעם אחת בשבת בעיר בערלין שבאשכנז, ובאותה שבת אמר בדברי קדשו 'תירוצ' חסידי' על הפליאה הגדולה בדברי רש"י המפרש על הפסוק (במדבר כ, כג): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּהַר הָהָר עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֲדָוָם לֵאמֹר" - "מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע, נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הוה", ולכאורה הרי הפסוק עצמו אומר טעם אחר לכך, וככתוב (שם יב): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן יַעֲזֹב לֹא הָאֲמִנָתָם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִכֵּן לֹא תָבִיאוּ אֶת תִּקְוַת הָהָר אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם".

ועל זה תירץ השפת אמת: "דחטא מי מריבה היה טעם מיתת אהרן, אבל מה שנחסר לבני ישראל היה צריך משפט מיוחד על זה. כמו שהגיד הרה"ק הרבי ר' בונם זצ"ל מפרשיסחא, על הפסוק 'משפטי ה' צדקו יחדיו', כשהקב"ה עושה משפט באדם,

גם כל קרוביו ומכיריו כפי הצער שיש לכל אחד מהם - כן מגיע לו. צדקו יחדו - לכל הנסכב ממנו. וזה מה שכתב רש"י ז"ל: שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע וכו' 'חסרו' הצדיק הוזה" (ליקוטי יהודה' פרשת חוקת).

וכן הוא ב'שפת אמת' ליקוטים (השמטות לפרשת חוקת): "לפי שנתקרבנו לאדום נענשו במיתת אהרן, הגם דמפורש הטעם יען לא האמנתם, אך זה היה מעם מיתת אהרן, אבל מה שנחסר אהרן לבני ישראל היה צריך משפט מיוחד על זה, כמו שאמר הרה"ק מפרשיסחא פירוש 'משפטי ה' אמת צדקו יחדיו' לכל הנסכב ממנו".

עולה איפוא מדברי הרה"ק מפרשיסחא שעל ידי שאדם אוהב את רעהו כעצמו, הרי שמכניסים אף אותו במערך השיקולים האם להעניש את רעהו, כי במקרה שרעהו חייב להיענש ואילו הוא עצמו לא ראוי להצטער, שוב לא יענישו את רעהו כדי שלא לגרום לו לצער מיותר. וככל שיש לו לאדם יותר אוהבים, כך יותר ויותר תשלום מידת הרחמים בעולם ולא יענשו במידת הדין.

הוא שאמר הכתוב "וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךְ אָנִי ה'" שעל ידי זה שתאהב את חברך כנפשך תעורר את מידת הרחמים הנרמזת בשם הוי"ה, שכן על ידי האהבה שמצטער האדם בצער חברו והוא אינו ראוי לצער זה בכך הוא מסלק מעם חבירו את מידת הדין.

והנה טוב מאוד

ועוד מצאתי בספר 'באר יצחק' (שוורץ, ירושלים תשכ"ג. עמוד ריג) שהביא את המעשה לפי גרסתו של בעל 'ספר הברית' המפרש שהמלך פטר את שניהם מעונש המיתה מאחר שנוכח לדעת שאם ימיתו אחד מהם ייענש גם השני בכך שחייו לא יהיו חיים מהרעה אשר ימצא את אוהבו, והרי השני ייענש על לא עוול בכפו, וחלילה מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע.

ובזה הוא מפרש בטוב טעם את דברי המדרש המופלאים על הפסוק (בראשית א, לא): "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד" שבתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב שהכוונה על המוות, וכבר נלאו כל חכמי לב מלהבין מה טובה יש במיתה שעליה נאמר 'והנה טוב מאוד'.

וכך כתב: "מזה המעשה אנו יכולין ללמוד, הגם כי חמוות מר מאוד לאדם אבל מכל מקום יש עוד רע ומר ממוות, אבל לא בדרך כלל נאמר זאת כי אדם קרוב אצל עצמו, וגם התורה יורה לנו 'חייך קודמין לחיי חברך' - 'ואהבת לרעך כמוך' ולא יותר. ואם המצא תמצא איש אשר מוסר נפשו בעד חבירו הוא מן המיעוט אחד מאלף, והוא בתור אדם המעלה חסיד צדיק תמים עושה לפנים משורת הדין.

וזדו שכתוב 'וירא ה' את כל אשר עשה והנה טוב מאוד' והנה פסוק זה נאמר לאחר בריאת האדם וכל אשר נמצא ונעשה בו באדם בחייו הוא טוב מאוד. והיה קשה לו להמדרש, אמת מאתו יתעלה לא תצא הרעות וכל מה דעבד לטב עבד, אבל האך אנו יכולין לומר על המוות הנמצא גם כן באדם שהוא גם כן טוב.

1234567

ע"ז זה אמר 'בתורתו של רבי מאיר' אשר הוא חייש למיעוטא תמצא הפתרון גם לזאת, כי במיעוט אנשים אפשר להמצא גם מידה זו אשר מסרו נפשם על חבריהם וטוב להם מותם ממות אוהב נפשם כמעשה הנ"ל שמסר נפשו באהבה רבה בעד חבריו, ודו"ק".

ישתקע הדבר ולא יאמר

והשקמ לא אוכל מלעבור בשוויון נפש על דבריו אלו אשר לדבריו מי שהוא 'צדיק תמים עושה לפנים משורת הדין' הרי הוא מוסר נפשו בעד חברו, וחם ליה לזרעא ראבא לשתוק בשתיקה כהודאה על דברים אלו שהם מנוגדים לעיקר דין התורה אשר הוא עצמו הביאם בדבריו ש'חייך קודמין לחיי חברך', ומילתא דפשיטא הוא שאין כל התר שבעולם שאדם יאבד עצמו לדעת ולו מחמת גודל אהבתו לחבירו.

אולם יצוין שעיקר ביאורו בדברי המדרש הם עדיין דברים היכולים להיאמר, כי בוודאי יתכן במציאות דבר רחוק שכוה שיישב בעיני האדם למות ולא לראות באכדן חברו וכיוצא בזה, ואם כי עוון פלילי הוא אם ימית עצמו מחמת כך, אולם אם חפץ השי"ת לגאלו מצערו בוודאי שאפשר לומר שהוא עבורו לטובה, וכדוגמת מה שמצאנו (בבא מציעא פד.) שדעתו של רבי יוחנן נשתבשה עליו מחמת פטירת ריש לקיש, והיה עבורו לטובה מה דנח נפשיה.

וזיהו כוונת המדרש שבתורתו של רבי מאיר דחייש למיעוטא יתכן להבין מה שאף המוות הוא טוב מאוד, בכהאי גוונא שמחמת צערו של האדם טוב מותו מחייו. אך ברור שאין כל היתר לאדם לשלוח יד בנפשו או להתיר עצמו למיתה, ולו מחמת איזה טעם שיהיה.

מצוה להדיוט לומר הרגוני ולא חברי

ומן הקצה אל הקצה, למרות הדברים הנחרצים שהבאנו עד עתה שבהם שללנו מכל וכל אפשרות שכזאת שבה ימסור אדם את עצמו להריגה בעבור אהבתו לחבירו, הרי שלאידך גיסא מצאנו חידוש מופלא על אופן שבו 'מותר' ואפילו 'מצוה' לאדם למסור את עצמו להריגה בעבור חברו.

מקור הדברים הוא במה שכתב רבינו יהודה החסיד ב'ספר חסידים' (אות תרצח, וסימנא מילתא): "שנים שיושבים ובקשו אויבים להרוג אחד מהם, אם אחד תלמיד חכם וחשני הדיוט מצוה להדיוט לומר הרגוני ולא חברי, בר' ראובן בן איצמרוכלי שבקש שיהרגוהו ולא לר' עקיבא כי רבים היו צריכים לרבי עקיבא".

וזהנה בשני התלמודים שלפנינו לא מצאנו עובדא שכזאת ברבי ראובן ורבי עקיבא, אלא זו בלבד שבמדרש 'עשרה הרוגי מלכות' (הנדפס בתוך 'בית המדרש' ח"ו) הביא כעין זה על רבי יהודה בן בבא: "ואותו היום שנהרג בן ע' שנה היה... והיה שם זקן אחד ור' ראובן בן איצמרוגיל שמו שלח והביאו. אמר לו, ר' יהודה מורי... אם רצונך אמות אני תחתך ותנצל אתה. אמר לו רבי יהודה, ר' ראובן אחי, אם גזירת בשר ודם אין אנו יכולין לבטלה גזירת ממ"ה הקב"ה מי יכול לבטלה...", וכפי הנראה משם הועתק ל'סדר הדורות' (ח"ב בערכו). וראה להגאון המופלא רבי יוסף זכריה שמערן משאוול שכתב

בספרו 'זכר יהוסף' (סימן עח אות טו) שנעלם ממנו מקור הדבר שמצוה להדיוט לומר שיהרג הוא ולא התלמיד חכם, ונתייגע שם למצוא כוונת ה'ספר חסידים'.

והגאון היעב"ץ בספרו 'מגדל עוז' ('אבן בוחן' פינה א אות פה) הוסיף עוד יותר על דברי ה'ספר חסידים' וכתב: "גם נראה פשוט שאין אדם רשאי למסור עצמו להריגה להציל חברו מרצון פשוט ומאהבה שאינה תלויה בדבר, אם אינו יודע בבירור שחבירו תלמיד חכם כשר וצדיק ממנו (כדלעיל בשם ספר חסידים - אות עח - או בשביל אביו ורכו כדלקמן), דאי לאו הכי ודאי אמרינן 'מאי חזית דדמא ידיה סומק מדידך' ולפיכך אפילו בנו יחידו אשר אהב אינו יכול להציל בשביל זה, אם לא שהאב זקן שאי אפשר לו לקיים עוד מצות פ"ו בזה נראה להקל כשהבן אדם כשר לפחות אפילו אינו גדול כמותו ולא ממלא מקומו, או שהוא ילד קטן שעדיין לא התנכר במעלליו, ועדיין צ"ע".

(אולם) ראה מה שהאריך בזה בספר שו"ת 'ציץ אליעזר' שכתב (ח"י סי' כה פרק ז אות ט): "והדברים מבהילים ולא ידעתי מקור להלכה כזאת, ובנראה הרגיש מזה המגדל עוז בעצמו, ולכן סיים את דבריו בלשון: ועדיין צ"ע. ואם גם לדברי המג"ע הדבר בספק עדנה, הרי יש לומר בזה ספק נפשות להקל, דהיינו להיות בזה בשב ואל תעשה, ולא להיות בקום ועשה בספק של עבירה על ונשמרתם מאד לנפשותיכם". ובדברים נחרצים יותר פסק בן להלכה בשו"ת 'אגרות משה' (יו"ד ח"ב סי' קעד) שאיסור גמור הוא לאדם למסור עצמו להריגה בעבור חברו באיזה אופן שיהיה, ואף כשהוא עם הארץ וחבירו תלמיד חכם.

והגם כי מצאנו לרבינו שם טוב פלקירא בספרו 'מורה המורה' שהביא בשמו של חכם אחד: "אכתח מיתת אלף אלפים סבלים בעבור הצלת מעולה, ולא מיתת איש מעולה בעבור הצלת אלף אלפים סבלים", הרי שאף על זה כתב בספר 'משפטי שמואל' (סימן ד) שכל דבריו אינם אלא בלשון הפלגה כי פשוט שאין הציבור נדחה מפני היחיד.

וכבר נודע כי בימי הזעם לא תקפ"ץ נתעוררה שאלה מחרידה שכזאת, וכפי שסיפר הגה"צ רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל מווייטצען בהקדמתו לספרו מקדשי ה' על עובדה נוראה שהגיעה אליו באחד שרצה למסור נפשו למען חבירו שהיה גדול ממנו בחכמה, והוא אסר זאת עליו, ע"ש בדבריו המרשימים. והגם כי ראיתי למי שלא הסכים עימו בדבר הלכה זו, מכל מקום מדברי הציץ אליעזר והאגרות משה דלעיל נראה שיפה הורה ונהלכה פסק.

אתה הראת לדעת שלהלכה למעשה בעבור אהבה גרידא אין כל היתר בעולם שאדם ימסור את נפשו להריגה, וכדבריו המפורשים של היעב"ץ, ואף בגוונא שרוצה להציל נפשו של אדם מחמת תורתו, הרי שאלכא דהלכתא לא הסכימו הפוסקים עם דברי ה'ספר חסידים' והמסקנא היא לאיסור מוחלט.

מקורו מהור

נפיים בפרפרת מעניינת על סיפור זה של שני האוהבים, שכאמור לעיל חכמי הדורות כתבוהו בספריהם והפיקו ממנו לקחים ומוסרי השכל. ומעשה שהיה ברבי פינחס הכהן [פישר - גליקסמן] רבה של העיר טעליקא אשר באחת מדרשותיו לפני צאן מרעיתו הזכיר מעשה זו על שני האוהבים, והארך על פיה בדברי מוסר והתעוררות.

אחד מהמשכילים שבאותו הדור מיהר ופרסם את דרשתו זו במאסף 'הצופה לחכמת ישראל' (קובץ ח, בודאפעסט תרפ"ג. במאמר 'אחים גם יחד' עמוד 105) תוך שהם מחליט שהדרשה הזו "בנויה על פיומו של המשורר האשכנזי שיללער, והיא עד נאמן שלא רק צעירי ישראל והפיימנים בעת ההיא קראו למדו והתעסקו בשיריו, אלא גם לרבות תלמיד חכם מורה הוראה איש צדיק יושב על כס תרבות ידע אותם, ולא רק זאת אלא גם לקח את תוכן עניין דרשתו ממנו לדרוש בפני רבים בבית הכנסת ביום הקודש".

ויפה הכה אותו על קדקדו, הרה"ג ר' מא"ז קינסטליכער במאמרו 'פרקי הגר/קהילת טעליקא ורבניה' שנדפס בקובץ 'מוריה' (סיוון תשמ"ג, עמוד פד): "יתכן שכותב המאמר שלט בכתבי שילר, אך חוסר ידיעה בספרות הנצח הביאתו לידי מסקנה מוטעית. סיפור זה מובא כבר במקורות קדומים, 'כמו צמח צדיק' לרבי יהודה אריה מודינא ז"ל, וב'שתי ידות' למחר"ם די לוזאנו ז"ל. ומאז שגור סיפור זה בפי העם. הרי שבחינם רצה הכותב להתלות ש'רב אחד עומד מעומף במליתו לפני ארון הקודש ביומא דדינא, והמקור של דבריו אשר על פיהו נובע מן פיומו של שיללער'..."

אלא שחשוב להדגיש שאם כי אכן הרב פינחס הכהן שאב את המעשה ממקורות מהורים, עדיין לא בטוח שמקור הסיפור הוא אכן מ'ספרות הנצח' שלנו, שהרי המקור השני בדפוס היהודי לסיפור זה, הלא הוא בעל 'צמח צדיק' מביאו בשם 'ספרי הרומים'.

ואף המקור הראשון בדפוס היהודי שהביא סיפור זה הלא הוא מדפים 'ספר חנוך', כפי הנראה גם הוא העתיקו מספרי אומות העולם, שכן מאות שנים לפני הדפסתו כבר הובא סיפור זה בספרי אותם הימים, וכפי שהראה וציין לכך א"מ הברמן במאמרו 'הידידים הנאמנים' (בתוך מאסף 'מחברות לספרות' ה תשי"א עמ' 93-80), המוסיף ומשער שכפי הנראה המקור הראשון לכך הוא מסיפורי הערביים בני ישמעאל.

יהי מקורו של הסיפור אשר יהיה, עלינו מוטלת החובה להוציא את האוכל מתוך הפסולת וללמוד מסיפור זה אך ורק את הלקחים האמיתיים בהתאם להשקפת התורה. ואינו ברין שיונף המקצר על המאריך, וחם ושלום שאהבת חברים תביא קיצור ימים ושנים רח"ל כשיש בכוחה להביא אריכות ימים, וכפי שכתב הגאון רבי חיים פאלאגני בספרו 'גפש חיים' (מערכת הא' אות מב): "מצינו דעל ידי אהבת החברים איכא אריכות ימים, כלפי מה שאידע בתלמידי רבי עקיבא (יבמות סב:) דמרוכה מידה טובה ממידת פורענות. ואיכא מילתא במעמא לפי קוצר עתי על פי מה שראיתי להרוקח (בסימן רכא) דכתב וז"ל: י"ג פעמים [מוזכר עניין] אהבה בתורה... וי"ג [פעמים מוזכר בתורה עניין] אריכות ימים. הרי דשקולים הם". אמר וכן יהי רצון.

